

ԱՎԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Եթե հետևեինք օրերը հաշվելու հրեական սովորության, Ավագ հինգշաբթիին համար գրեթե ոչինչ պիտի գտնեինք արձանագրված Ավետարանի էջերուն մեջ, բացի Զատնական ընթրիքի պատրաստությունն: Այն կարևոր արարողությունը որ կատարվեցավ հինգշաբթի երեկոյին, հիրականին կիյնա Ավագ ուրբաթի սահմանին մեջ, քանի որ արևը մար մտնելէ հետո կսկսէր հաջորդ օրը ըստ հրեական սովորության: Այսուհանդերձ քանի որ մեր տոնացույցի մեջ այս օրվան դիմաց նշանակված է՝ «ՅԻՇՍՏԱԿ ԸՆԹՐԵԱՅ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ», մենք ալ այսօրվան ներքև պիտի անդրադառնանք այս երեկո պատահածներուն, որոնք երեք են թիվով. ՈՏԸՆՎԱ, ՎԵՐՋԻՆ ԸՆԹՐԻՔ, և ՎԵՐՋԻՆ ԿՏԱԿ:

Օրվան շարականները ամբողջությամբ Ռոմալվայի և Վերջին ընթրիքի խորհուրդի շուրջ են:

Ավետարանները ինչպես լուռ անցած էին Ավագ չորեքշաբթի առափնոյան Հիսուսի գործունեության վրայէն, նույնպես կրնն Ավագ հինգշաբթի ցերեկի մասին: Հիշվածը լոկ նույն երեկոյին ըլլալիք պատեքի կամ Զատնական ընթրիքի պատրաստության մասին է, հետևյալ բառերով.

«Բաղարջակերաց առաջին օրը, երբ պատեքի գառնուկները կմորթվեին, աշակերտներն ըսին Հիսուսի. «Ո՛ր կուգես որ երթանք ու պատրաստենք պատեքի ընթրիքը: Հիսուս կորկե իր աշակերտներէն երկուքը պատվիրելով անոնց. Քաղաք գացեք. երբ կմտնեք անկէ ներս, ձեզի պիտի պատահի մարդ մը, որ ուսին վրա ջուրի սափոր մը կկրն. հետևեցեք անոր, և որ տունը որ

կմտնէ ըսէք տանտիրոջ. Վարդապետը կըսէ. ո՛ր է այն իջևանը, որ աշակերտներուս պատեքի ընթրիքը պիտի ընեմ. ու ան ձեզի պիտի ցուցնէ կահավորված մեծ վերանաւուն մը, այնտեղ ըրէք ձեր պատրաստությունները: Ու անոնք քաղաք եկան, գրտան այնպես ինչպես Հիսուս ըսած էր ու այնտեղ պատրաստեցին պատեքի ընթրիքը» (Մրկ. ԺԴ 12—16):

Մերո նմանություններ կան Հիսուսի Երուսաղեմ մուտքի և Վերջին ընթրիքի նախապատրաստական պարագաներուն միջև (Բաղդատե Մրկ. ԺԱ 1—6): Երկուքին ալ Հիսուս կփափագի հանդիսական հանգամանք մը տալ, քանի որ երկուքին մեջ ալ կարևոր և նշանակալից հայտնություններ և տնօրինություններ ունի կատարելիք: Առաջինի ընթացքին հանդիսական ձևով պիտի հայտարարվեր Իր Մեսիական հանգամանքը. իսկ երկրորդով՝ Իր փրկարար գոհի խորհուրդը, նույնքան դրամատիկ իրադրությանց մեջ:

Ուրեմն ներկայացնենք ընթրիքի ընթացքին կատարված եղյակ նշանակալից պատահարները:

ՎԵՐՋԻՆ ԸՆԹՐԻՔԸ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ՍՈՒՐԲ

ՀԱՂՈՐԴՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
(Մրկ. ԺԴ 12—25)

Ավագ շաբաթը սկսված էր հաղթանակով մարդկային շարության կամ չկամության վրա: Պիտի վերջանար հաղթանակով՝ տարված մարդու մեծագույն թշնամիին՝ մահվան վրա: Իսկ այսօր, Ավագ հինգշաբթի գիշերը, հաղթանակ կտարվի մեղքին վրա:

Հիսուս իր վերջին ընթերցի ընթացքին կհաստատե մեծագույնը և սրբազնագույնը եկեղեցիի խորհուրդներում՝ պարզագույն արարմունքով մը, պարզագույն բառերով ու պարզագույն տառերով: Հաց մը կառնե սեղանեն. կօրհնե զայն. երկուքի կրածն և մեկ կեսը կուտա իր աջ կողմի աշակերտին, իսկ մյուս կեսը՝ ձախին, ըսելով. «Առեք, կերեք, այս է իմ մարմինս»: Բեկանված հացը առնողներ իրենց կարգին մաս մը կկտրեն անկե ու կուտեն և մնացյալը կփոխանցեն իրենց հաջորդ ընկերոջ: Ապա բաժակ մը գինի կառնե Հիսուս, կօրհնե զայն ևս և գոհություն կմատուցանե Աստուծո ու կըսե, խոսքը Առաքելոց ուղղելով. «Խմեցեք ասկե, որովհետև ասիկա Նոր Ուխտի իմ արյունն է, որ կթափվի շատերու մեղքերուն համար»: Ու կուտա բաժակը իր քովի աշակերտին, որ ունի մը առնելե հետո անկե, կանցնե զայն իր քովի ընկերոջը. և այսպես բաժակը ամենքի ձեռքին մեջ իր շրջանը ընելե հետո սպասած կվերադառնա իր առաջվան տեղը:

Հակառակ այս պարզության, սակայն, մեր եկեղեցին զայն կկոչե «Խորհուրդ խորին, անհաս, անսկիզբն»: Եվ շատ իրավամբ: Թերևս ոչ մեկ ծեսի կամ լեզվին մեջ այնքան հարմարապես որակված է այս խորհուրդը, որքան մեր պատարագի առաջին երգի առաջին այս տողին մեջ: Արդարև տարակույս չի վերցներ անոր «խորին» և «անհաս» — անհասանելի, անհասկնալի — խորհուրդ մը ըլլալը. բայց ինչո՞ւ ըլլա ան «անսկիզբն», քանի որ սկիզբ առավ Քրիստոսն Ավագ հինգշաբթի գիշերը: Հոս է արդեն հիշված շարականին ինքնատուրությունը և հայտնություննական անընչապ: Հաղորդություն կնշանակե բանի մը միասնաբար մասնակցի, ինչ որ հասարակաց կապ մը կստեղծե երկուստեք: Օրինակ մույն հացին կամ խրատնաքին մասնակցի, մույն ցավով տառապի, մույն գաղափարով ոգևորվի: Այս իմաստով հավիտենապես «հաղորդություն» կա ս. Երրորդության երեք անձերուն մեջ. և հետևաբար Աստվածության պես «անսկիզբ» է այս խորհուրդը: Հորը, Որդւոյն և ս. Հոգիին, այսպես ըսենք, Իրարու հետ ունեցած հարաբերությունը լավագույնս կբացատրվի ՀԱՂՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ քառով. Հաղորդ են Ամենասուրբ Երրորդության Երեք Անձերը, մեկ և մույն կյանքին, մեկ և մույն սիրո, մեկ և մույն իմաստության և անհուն գործության: Որով, Որդին, որ մեզմե մեկը եղավ ու մեզի հետ խոսեցավ երկրի վրա, կրնար ըսել. «Ես եւ Հայր իմ մի եմք». կամ՝ «որ ինչ իմ է՝ ամենայն քո է, Հայր, եւ որ ինչ քո է՝ այն իմ է» (Հովհ. ԺԷ 3): Կամ «Հայր յիս

է, և ես ի Հայր» (Հովհ. ԺԷ 21): Կամ ակնարկելով ս. Հոգիին կըսե. «Յիմմէ անտի առնուցու» (Հովհ. ԺԶ 14): Այսինքն՝ իմինս պիտի առնե:

Ուրեմն հաղորդության խորհուրդի հաստատումով Հիսուսի նպատակն էր Աստվածության մեջ գոյություն ունեցող անբաժան հարաբերությունը և մույն սիրո ու մույն կյանքի հաղորդակցությունը փոխարինել ան երկրի բնակիչներուն մեջ. նախ վերահաստատելով բնականոն հարաբերությունը Աստուծո ու մարդկության միջև և ապա՝ մարդու և իր ընկեր արարածին միջև:

Թեև «Խորին» և «անհաս» խորհուրդ մըն է այս, բայց պահ մը փորձենք թափանցել անոր խորության մեջ, և ճիգ ընենք հաշտեցնելու զայն, իր զանազան երեսներուն, այսինքն իմաստներուն մեջ: Բազմակողմանի և բազմերես խորհուրդ մը ըլլալուն, անոր տված է զանազան անուններ, որոնք կշեշտեն անոր բազմերանգ իմաստներեն մեկ կամ մյուս երեսը: Ուրեմն անոր մասին ընդհանուր գաղափար մը կազմելու լավագույն ձևն է ներկայացնել այս անուններեն յուրաքանչյուրը: Այդ անուններեն ամեն մեկը լրիվ ներկայացնելու համար էջեր հարկավոր են: Մենք զմեզ պիտի սահմանափակենք կարելի կարճության մեջ:

1.—ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԸՆԹՐԻՔ.—Այս անունը առնված է մույնինքն այն ճաշեն, որուն ընթացքին հաստատվեցավ Հաղորդության խորհուրդը: Առհասարակ ծես չունեցող բողոքականներ կգործածեն զայն խուսափելու համար անոր «Խորհրդական» հանգամանքեն, և կատարած ըլլալու համար զայն լոկ իբրև հիշատակը Հիսուսի փրկագործ մահվան՝ խաչին վրա: Այսուհանդերձ գուրկ չէ այս անվանակոչությունը յուրահատուկ իմաստե, քանի որ կբացատրեն Հաղորդության խորհուրդին արտաքին և ընկերային կարևոր մեկ երեսը:

Ծաշի սեղաններ սովորաբար կսարքվին ընտանեկան ու բարեկամական շրջանակներու մեջ. ուստի ճաշերը նշան են սիրալի և բարեկամական հարաբերության: Մեր լեզվի «ընկեր» բառը իր ծագումը կպարտի կերակուրի սեղանին: Ընկերը, կամ անոր ավելի ուղիղ և սկզբնական ձևը, «ընդկեր»-ը այն անձն է որուն հետ մենք սեղան կնստինք, կամ ժողովրդային բացատրությամբ, որուն հետ աղոթաց կուտենք: Ուրեմն՝ «ընկերություն» բառին սկզբնական իմաստը սեղանակցությունն է: Որով՝ մարդկային ընկերության կորիզը կազմված է ընտանեկան կամ բարեկամական սեղաններուն շուրջ: Հետևաբար մարդկային ընկերության մեջ էլ պետք է տիրապետեն այն ոգին և վերաբերմունքը որ կը-

հայտնաբերվի սեղաններու շուրջ բազմած «ընկեր»-ներու միջև:

Հիտուս իր հիմնական տնօրինությունը սեղանի մը շուրջ հաստատելով ուզեց շեշտել այն իրողությունը, թե իր հետևորդները մեկ և նույն հոգևոր ընտանիքի անդամները պիտի ըլլային, կապված իրարու այն սերտությամբ ու սրտակցությամբ, որով ընտանիքի անդամներ և հարազատ բարեկամները կապված կըլլան իրարու:

Ամեն մեկն ա. պատարագ Տերունական ընթրիք մըն է, որ կարքի մեր եկեղեցիներու ա. Սեղաններու վրա: Արդարև ամեն մեկ պատարագի արարողության ընթացքին երկրակազմում այն ինչ որ ա. պատարագի կեդրոնական շարականներեն մեկուն մեջ կերգենք:

«Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ.
Որ էնն Աստուած աստ բազմեցաւ.
Խաղաղութեան ձայն հնչեցաւ.
Սուրբ ողջունի հրաման տուաւ»:

Հիտուս է Սեղան սարքողը, հրավիրողը, հյուրընկալը և տանտերը: Մենք հրավիրյալներ ու հյուրեր ենք: Ա. պատարագի այս իմաստը գրեթէ մոռացության տրված է: Անվագն կիրակիէ կիրակի սարքվող Տերունական ընթրիքի հրավերը քանի՞ հոգի կընդունի. կամ մասնակցողներս կնկատե՞նք գմեզ արդարև հյուրերը և հրավիրյալները Հիտուսին: Հուսկ ապա՝ ունի՞նք այն սրտակից վերաբերմունքը որ սեղանակիցներ ունին իրարու հանդէպ: Եթե անդրադարձ ակնարկ մը նետենք մեր ամօրյա կյանքին վրա, ու եթե քննական աչք մը պտտեցնենք ա. պատարագի մեր ներկա լինելու կերպին վրա, վերոհիշյալ հարցումներուն պատասխանը միշտ էլ դրական պիտի չըլլա:

Ձևապէս քրիստոնէյա համայնք մը մնալով հանդերձ, շատոնց դադրած էինք ամենօրյա պաշտամունքի ներկա լինելէ. իսկ ներկայիս ալ գրեթէ կոդորինք կիրակնօրյա զանգակներուն հրավերներուն պատասխանելէ: Հաշիվ ըրա՞ծ եք, թե սովորական կիրակիներուն մեր համայնքին հարյուրից քանի՞ տոկոսը ներկա կըլլա Տերունական ընթրիքին: Հազիվ մեկը կամ երկուքը: Ու եթե պատահաբար տարին քանի մը անգամ ավելի մեծ թիվով ներկա կըլլանք՝ այդ արդյունք է տարբեր կանչերուն քան Տերունական կոչին: Ներկա ենք եկեղեցի, որովհետև կամ Զատիկ-Ծնունդ է. կամ ուրովհետև այդ օր «հանդիսավոր» պատարագ կա. և կամ մեր մեկ ծանոթին համար հոգեհանգիստ պիտի կատարվի:

Բացահայտ է, թե այս նահանջին մեջ

շատ կարևոր դեր ունին մեր ժամանակները և փոխված մտայնությունները. սակայն նույնքան կարևոր դեր ունի՝ մեր մոռցած ըլլալը, թե ա. Սեղանին վրա մատուցվող ա. պատարագը միաժամանակ հոգևոր ճաշ մըն է, որուն կհրավիրվինք Քրիստոսի հետևորդներս հավաքաբար: Ստույգ է, ոմանք կուզան որդված ա. սովորութենէ, որ սակայն գիտակցական փնտրելի չէ վերածված դէտ: Եկեղեցի մեջ ունեցած ասոնց «միասիտ սրտի և կատարեալ հաւատով» ընթացքը որքան ալ հարգանք ու խանդաղատանք ստեղծեն մեր մեջ անոնց նկատմամբ, սակայն չի կրնար վարակիչ դառնալ, քանի որ անընթրիքական են: Ուրիշներ կուզան առհասարակ առհասարակ քննադէտ մը առաջնորդված. երբեք չեն անդրադարձած թե ինչո՞ւ կուզան: Իրենց բոլոր շարժումները մեքենական են. եկեղեցի մտնելը, մոմ վառելը, խաչ հանելը, տեղ մը գրավելը, շուրջը բոլորը դիտելը, ամենքը «ոռպոյտային» են: Այսպիսի անձ մը կրնա եկեղեցիէն ելլել որևէ աստէն, մինչև իսկ «Առեք կերեք» ըսված աստենը: Ուրիշ խոսքով թեև ներկա է, քայց հայտնապէս հրավիրյալ մը չէ: Եթե մեկը, որ մտադիր է եկեղեցիին աւելի գիտակից անդամ դառնալու և եկեղեցիին ետևը կեցած քննական աչքով մը հետևի այսպիսի մարդոց շարժումներուն, երբեք պիտի չուզեր անոնց ընկերակցությամբ Տերունական ընթրիքի ներկա ըլլալ:

Ավելին կա սակայն: Ոմանք ալ եկեղեցի կուզան ի ՊԱՇՏՈՆԵ. այսինքն դեր ունին կատարելիք այնտեղ. ոմանք Տերունական Սեղանը պիտի պատրաստեն և պիտի սպասարկեն անոր. ուրիշ մը տեսանելի կերպով Քրիստոսի տեղը պիտի գրավեն պատարագի ընթացքին. Անոր խոսքերը պիտի կրկնեն: Ասոնք են որ ամենեւնի վճռական դերը կկատարեն Տերունական ընթրիքին ուրիշները հրավիրելու կամ հեռացնելու մեջ. ներկա ըլլալիքներուն թիվը ավելցնելու կամ պակսեցնելուն մեջ: Սակայն դերակատարներուն ընթացքը, դժբախտաբար, երբեմն այնքան տնավարի, այնքան անոգի ու այնքան անպատկառ է, որ կարծես թե իրենց տան սովորական սեղանն ըլլար սպասարկվածը քան Տերունական ընթրիք: Երգեցողությունները երբեմն ավելի քմայք և քաշքշուք են, քան թե սիրով, հարգանքով ու պատկառանքով լեցուն մասնակցություն: Հոգևոր հակում ունեցողներ պարզապէս համ պիտի չկրնան առնել այս կերպ մասնակցութենէ:

Այո, ընտիր է մատուցված ընթրիքը. անթի են արդարև հրավիրյալները, սակայն սխալ է հաճախ մատուցման եղանակը: Այս իսկ պատճառով սնունդը և սեղանին հրավիրյալները զիրար չեն գտներ երբեմն, ու

եկեղեցի եկողները, սեղանին մասնակցողները, անոթի կելեն հաճախ անկե:

2.—ՊԱՏԱՐԱԳ.—Մեր մեջ ամենեն շատ գործածական բառն է Վերջին ընթրիքին Հիսուսի կողմն հաստատված խորհուրդին համար: Այսպես է նաև արևելյան բոլոր մյուս եկեղեցիներում մեջ, որոնց հետ մեր եկեղեցին դեռ ձևապես հաղորդակցության մեջ է: Անոթ կկոչեն զայն «Գորբան» որ մեր պատարագ բառին հետ նույն իմաստն ունի: Պատարագ կնշանակե նվեր, ընծա, և ավելի կհիշեցնե Հին Կտակարանի մեջ Աստուծո ընծայված արգադիր նվերները և ողջակեղները, որոնք բոլորն էլ կկոչվեն պատարագ:

Պատարագը միշտ երկու կողմ ունի. տըվող և առնող, մատուցող և ընդունող: Երբ կողմերեն մին պակսի, պատարագը կդադարի գոյություն ունենալ:

Այս խորհուրդը պատարագ է այն իմաստով, որ անոր մեջ Քրիստոս հանուն և ի դիմաց մեզի, սեղավորներուս, ինքզինք Աստուծո կընծայե, ի քավություն և ի թողություն մեր մեղքերուն, ինչպես գործնականապես ըրած էր Գողգոթայի վրա: Հին Կտակարանի «քավության նոխազ»-ին կամ գառնուկին պես, որ իբրև ողջակեղ Աստուծո կընծայվեր, նվիրողներու մեղքերուն համար:

Եթե ընթրիքի գաղափարը զմեզ կհամակե հոգևոր սիրո-սեղանի մը մասնակցելու երջանիկ տրամադրությամբ, **պատարագի** գիտակից ըմբռնումը սակայն մեզի պիտի համակեր ահավոր զգաստությամբ և ծանր լրջությամբ: Պահ մը երևակայել որ ս. Սեղանին քերված սկիհը, իր մեջի հացով և գինիով, կներկայացնե զգալապես և խորհրդական հանգամանքով, նույնիքն մեր Փրկիչը, որ եկած է պատարագվելու մեր մեղքերն քավության և թողության համար: Հաճախ կմոռանաք, հատկապես կմոռանա ս. պատարագը մատուցանողները և սպասարկողները, այս սահմոկեցուցիչ իրականությունը: Հաճախ մոռացության կտրվի մեր ս. պատարագի արարողության հիմնական հայտարարություններն մեկը. «ՊԱՏԱՐԱԳ ՔՐԻՍՏՈՍ ՄԱՏԶԻ ԱՆԱՐԱՏ ԳԱՌԸՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ». այսինքն. «Քրիստոս, Աստուծո անարատ գառնուկը, իբրև պատարագ Աստուծո կընծայվի»: Ասոր փոխարեն կշեշտենք վերևի խոսքին կցորդը. «Ողորմություն և խաղաղություն ու ՊԱՏԱՐԱԳ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ»: Եվ արդարև այսօրվան մեր պատարագները ավելի հոգևոր երգերու ինծա մըն են Աստուծո մատուցված, քան Քրիստոսի պատարագումը «ի քառթիւն և ի թողութիւն մեղաց մերոց»:

3.—ԳՈՂՈՒԹՅՈՒՆ.—Հումարեն բառն է,

«Եվսարիստիա» որ կնշանակե շնորհակալություն: Ս. խորհուրդի այս անունը 'սոնըված է' Հիսուսի կողմն հացի և գինիի վրա կատարված Աստուծո գոհություն մատուցանելու գործողութենեն, ինչպես կհիշվի Ավետարանի մեջ. «գոհացալ»: Այս բառը առավելաբար գործածական է օրթոդոքս ու կաթոլիկ եկեղեցիներու կողմն, ինչպես նաև՝ պատարագ և ծես ունեցող բողոքականներու մեջ, որոնք հումարեն բառը իրենց լեզվին տառադարձելով պահած են գրեթե նույնությամբ:

Այս անունն ալ թեև մեր մեջ գործածական չէ եղած, բայց իրականին մեջ մեր ս. պատարագը գրեթե ծալրե ի ծալր գոհության և օրհնության պատարագ մըն է: Կսկսինք զայն «Օրհնեալ Թագաւորութիւնն Հօր և Որդոյ և Հոգւոյն սրբոյ» գոհաբանական մաղթանքով և կշարունակենք սարկավագի ազդարարությամբ. «Եւ գոհացաւոք զՏեառնէ բոլորով սրտիս»: Ս. պատարագի մեջտեղերը ունինք ծանր գոհաբանական երգը. «Գոհութիւն և փառաբանութիւն մատուցանեմք քեզ Տէր Աստուծո մեր, վասն սուրբ և անմահ պատարագիս որ ի վերայ սրբոյ Սեղանոյս»:

Ինչպես նաև՝ սա գեղեցիկ երգը.

«Յամենայնի օրհնեալ ես Տէր.
Օրհնեմք գՔեզ, գովեմք գՔեզ,
ԳՈՂԱՆԱՄՔ ԶՔԷՆ...»:

Ս. պատարագը իր ավարտին կերպի երբ կերգենք «ԳՈՂԱՆԱՄՔ ԳՔԷՆ Տէր, որ կերակրեցեր զմեզ յանմահական սեղանոյ Քոյ. բաշխելով զմարմինդ և զարինդ ի փրկութիւն աշխարհի և կեանք անձանց մերոց»:

Ծաշի սեղաններուն նպատակն է մարդիկը կշտացնել և գոհունակ տրամադրությամբ լեցնել. այնպես որ, սեղանին մասնակցողին ինքնաքերաքար շրթունքին զան գոհունակության սա խոսքերը, նախ առ Աստված ուղղյալ. «Գոհություն Աստուծո». կամ «Փառք Աստուծո»: Իսկ եթե խոսքը սեղան պատրաստողին կամ տվողին է, կարենա ինքնաքերաքար ու անկեղծ սրտով ըսել. «Ծնորհակալություն»: Ուրեմն լավ սեղանը գոհունակություն տվող սեղանն է:

Կրնա ըլլալ որ մեր սեղանները առատ և անուցիչ կերակուրներ պարունակեն. սակայն երբ կմատուցին անմաքուր ամաններով, աղտոտ սփռոցներու վրա, կամ երբ մեջը աղ չկա կամ պղպեղը շատ նետված է, այն ատեն այդ սեղանը վայելելու մեր ախորժակը կկտրի բոլորովին: Նման երեվոյթներ կրնան պատահիլ նաև մեր «անմահական սեղաններուն» վրա: Անփութ, թափփված ձևով կամ անպատկառ ոգովով

կատարված ս. պատարագը անոնց կնմանի:

Ս. պատարագը իսկապես Գոհության խորհուրդի վերածելու համար, որչափ ալ սեծագույն դերը պիտի ունենա մեր հավատքը և հոգեկան կեդրոնացումը, նույնքան կարևոր դեր ունի եկեղեցիի ընդհանուր բարոյական և բնկերային մթնոլորտը: Անհրաժեշտ են լրջություն և պատկառանք՝ թե՛ խորհուրդը կատարողներուն և թե՛ անոր մասնակցողներուն կողմէ, ստեղծելու համար այս մաքուր մթնոլորտը: Ս. պատարագով մենք Աստուծո գոհության պիտի մատուցանենք որ Իր Միածին Որդին տված է մեզի, մեր սեղփերու քալության և թողության համար, արժանի ըրած է մեզ անարժաններս, «հաղորդել Մարմնոյ և Արեան Քրիստոսի»:

4.—Ս. ՀԱՂՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ.— Ամենն ընդհանրական բառն է, գործածված գրեթե բոլոր եկեղեցիներէն: Այս անունը կուգա խորհուրդին Հոգիէն, այսինքն՝ այն նպատակէն, որուն համար հաստատված է ան, որ է՝ հաղորդակցության մեջ դնել արարածը Արարչին հետ, մեղավորը՝ Քաղաքարին, փրկվածը՝ Փրկչին հետ: Այս խորհուրդը կենսական կապ է քրիստոնայի և Քրիստոսի միջև:

Քրիստոսի միացողներ, Անոր անձին մեջ միացած կրլլան նաև իրարու, և կկազմեն Քրիստոսի մարմինը: Եղբայրության մեր շրջանակ մը կստեղծվի, որ մեկ կապ միայն կնանչնա, հավատքի կապը, Քրիստոսի հետ ունեցած կապը: Այլևս իրենց նշանակությունը կկորսնցնեն և գրեթե կանտեսվեն բոլոր այն կապերը, որոնք մարդիկը զանազան խումբերու բաժնելու կծառայեն. այսինքն արյունի, ցեղի, գույնի, լեզվի, ազգի, տոհմի և ընտանիքի: Հաղորդությունը կը խորտակե բոլոր խտրության պատերը. ի Քրիստոս սեր և ճերմակը կեղբայրանան, աղքատը և հարուստը կհավասարին. ազատը և ծառան Աստուծո որդի կըլլան:

Ս. հաղորդությունն է, որ իրավամբ կըստեղծե այն համամարդկային հավասարությունը և եղբայրությունը, զոր մարդիկ կերպզեն ունենալ այնքան ուժգին բաղձանքով և զոր ստեղծելու համար հաճախ այնքան արյուն կթափեն, այնքան անհրաժեշտություններ կգործեն, ի վերջո հանգելու համար մեր խտրությանց, մեր ատելությանց և մեր անհավասարությանց: Հաղորդությամբ եղբայրացածները ոչ միայն սերտորեն կապված են իրարու, այլ նաև իրենց կապերը չեն խզեր իրենց մէջ դուրս մնացած մարդոց հետ, իբրև թեկնածուները այս մեր միության, որոնց համար ևս տրամադրելի է Քրիստոսի քաղաքար պատարագը, որովհետև եկեղեցիի գե-

րագույն նպատակն է զանոնք ալ քրիստոնեական գալիքէն ներս առնել:

Եթե զանազան եկեղեցիներու միջև տեսանելի և զգալի հաղորդությունը չի կիրարկվիր, սա ինքնին պարզագույն փաստն է, որ ասոնցմէ մին կամ մյուսը կամ երկուքն ալ, ի հաղորդության չեն Քրիստոսի հետ: Այլապես, այսինքն եթե երկու կողմերն ալ ի հաղորդության ըլլային կյանքի և սիրո Ակին հետ, անկարելի էր որ ի հաղորդության չըլլային իրարու հետ: Եկեղեցի ըսվածը այս իսկ է. ՀԱՂՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ, ՍՐԲՈՑ. այսինքն՝ հաղորդություն Քրիստոսի հետ, հաղորդություն իրարու հետ: Անոնց այս հաղորդության չկա իրական եկեղեցի, թե իսկ գոյություն ունենան այդ անունով հավաքականություններ: Իրական քրիստոնեան այն չէ, որ մկրտված է և եկեղեցիի հավատամքը գոց գիտե. այլ՝ այն որ կրնա ըսել կապիմ ես, սակայն ոչ թե ես, այլ՝ Քրիստոս է որ կապի իմ մեջս (Գաղտ. Բ 20): Արդարև իրարու հակառակ կան երևույթներ են մույն քրիստոնեական շրջանակին մեջ գոյությունը հաղորդության և ատելության: Հակառակն է հաղորդական անդամ ըլլալ եկեղեցիին և մյուս կողմէն քեն և ոխ սնուցանել եկեղեցիի մյուս անդամներուն հանդէպ կամ շահագործել զանոնք: Հակասություն է հաշտարարել ու հավատալ որ եկեղեցին մեկ գլուխ ունի, և մյուս կողմէն մեկէ ավելի գլուխներու գոյության սկզբունքն ընդունիլ. գլուխներ ուրոնք իրարու հետ ոչ մեկ կապ ունին, և որոնք իրարմէ ոչխարներ կգողանան կամ իրարու վիճակները կհափշտակեն:

Ստույգ է, սերտորեն իրարու կապված շրջանակներ չեն պակսիր մեր մեջ. բայց ասոնք առհասարակ գոտ աշխարհիկ ու ընկերային շրջանակներ են. այսինքն կա՛մ կուսակցական, կա՛մ գաղափարական, կա՛մ գեղարվեստական շրջանակներ: Կան բարեկամական բազմաթիվ բջիջներ, որոնք սակայն սեղանակից են իրարու ավելի կերպիստի, խաղի և «խումար»-ի համար, քան եղբայրսիրության նպատակներով: Ո՛ր պետք է փնտրել այն ազնիվ ընկերային կցորդությունը, որ հիմնական հատկանիշը պիտի կազմեր քրիստոնեյա հավաքականության: Ո՛ր կրնանք գտնել Տիրոջ սեղանով կապված արտակցությունները: Քանի՞ ընտանիքներ կան, որոնք երբ իրարու տունները հավաքվին, ոչ միայն բաժնեկից կդառնան իրարու անշահախնդիր սիրույն, այլ նաև կրնան խոսակցիլ ս. Գրքէն, եկեղեցիէն, և կյանքի առավել ազնվացման՝ և առողջ նկարագրի կերտման հետ կապ ունեցող հարցերու մասին: Ո՛ր պետք է գտնենք

փաղանգը մարդոց, որոնք կարենան ըսել, ու կյանքով հաստատել, թե ի հաղորդության են Տիեզերքի Արարչին հետ:

Եթե կպակսի հավատացողներու և նույն եկեղեցի հաճախողներու միջև սիրո շաղկապը, դա ինքնին նշան է որ հաղորդություն չկա իրենց և Աստուծո միջև: Եթե Աստուծո սիրուն և կյանքին հաղորդ եղած ըլլայինք, ինքնաբերաբար հաղորդ պիտի ըլլայինք իրարու սիրուն: Այս երկուքը իրար-

մե կախյալ են և զիրար կենթադրեն: Ունենալ սեր հանդեպ Աստուծո և չունենալ մարդոց նկատմամբ սեր՝ անկարելիություն մըն է: «Եթե մեկը ըսէ, որ Աստված կսիրեմ, և իր եղբայրը կատե, սուտ է: Մեկը որ չի սիրեր իր նմանը, զոր կտեսնէ, ի՞նչպէս կրնա սիրել զԱստված, զոր չի տեսներ» (Ա. Հովհ. Ե 20):

(Ավագ շաբաթ, Պեյրուք, 1974, էջ 96—97, 104—112):

